

ПРОЄКТ НОВОЇ МОДЕЛІ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Парфенюк І. І.

*студентка 4-го курсу юридичного факультету групи ПО-41
Рівненського інституту*

*Київського університету права Національної академії наук України
м. Рівне, Україна*

Тема судового доказування у справах позовного провадження є незмінно актуальною, оскільки процес доказування є основною діяльністю сторін та суду у цих справах. Проте інститут доказування потребує не лише внесення у нього необхідних доповнень, а й докорінних змін з метою виконання забезпечення завдання цивільного судочинства на сучасному рівні.

На сьогодні суд покликаний забезпечити реалізацію права позивача на захист його порушених, невизнаних чи оспорюваних прав та інтересів, проте відсутній законодавчо підкріплений захист прав безпідставно притягнутого до суду відповідача. Принцип диспозитивності дозволяє відповідачу зайняти пасивну позицію в судовому процесі з метою збереження свого часу та уникнення відриву від звичних занять, проте в сучасних реаліях це несе ризик стати «без вини винуватим», оскільки лише на етапі розгляду справи судом 1-ї інстанції разом з поданням першої заяви по суті у встановлений судом строк відповідач наділений правом на подання доказів, які обґрунтовують заперечення відповідача на позов. Саме така нерівність у забезпеченні цивільних і процесуальних правах та обов'язках сторін судового спору у справах позовного провадження є предметом даного дослідження та призвела до виникнення проєкту нової моделі позовного провадження у цивільних справах, викладеного в даній науковій праці.

Розглянемо сучасні положення ЦПК України щодо процесуальних обов'язків сторін в доказуванні.

За вимогами ст. 175 ЦПК України у позовній заяві зазначаються підстави позову, що обґрунтовують позовні вимоги, та посилання на докази, що їх підтверджують [1]. Таким чином, норми ст. 175 ЦПК України покладають тягар доказування в будь-якій категорії справ на позивача, і, виходячи з цього, саме обґрунтованість позову позивачем є єдиною підставою для задоволення позовних вимог судом, не залежно від ступеня активності відповідача при розгляді справи.

Проте інші положення ЦПК України суперечать вищенаведеному, та диктують активну поведінку відповідачу, притягнутого судом до участі у судовій справі, та наділеного правами і обов'язками учасника судової справи на основі припущення позивачем наявності в нього прав та

здійснення їх порушення даним відповідачем, що ґрунтується на не досліджених і не оцінених судом доказів, поданих позивачем.

В принцип змагальності сторін закладено обов'язок кожної сторони довести обставини, які мають значення для справи, і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених ЦПК України (ч. 3 ст. 12 ЦПК України) [1]. Аналогічний обов'язок щодо доказування покладений на сторони ч. 1 ст. 81 ЦПК України, п. 4 ч. 2 ст. 43 ЦПК України.

Окрім того, в окремих категоріях справ, визначених частинам 2 і 3 ст. 81 ЦПК України, в разі наведення фактичних даних позивачами на підтвердження заявлених ними підстав позову, тягар доказування покладається на відповідача. Тобто, у разі невчинення стороною відповідача спростування доводів позивача, суд може визнати позицію позивача доведеною. Такий підхід має назву «концепція негативного доказу».

Положеннями ЦПК України передбачено, що відзив, поданий відповідачем, повинен містити заперечення (за наявності) щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права (п. 5 ч. 3 ст. 178 ЦПК України) [1].

Така вимога до змісту відзиву, як і всі інші вищенаведені норми ЦПК, на мою думку, не узгоджуються з принципом судочинства «*iura novit curia*» або «суд знає закони». А сам судовий процес практично зводиться не до виконання завдання судом цивільного судочинства, визначеного ст. 2 ЦПК України з превалюванням принципа верховенства права, а до порівняння вагомості наданих сторонами їх власних бачень правової позиції в спорі, що призвів до судового розгляду, та наданих ними доказів на підтвердження своїх тверджень.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 18.03.2020 по справі № 129/1033/13-ц (п. 81 зазначеної постанови) зазначено: «Принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи та покладає тягар доказування на сторони. Водночас цей принцип не створює для суду обов'язок вважати доведеною та встановленою обставину, про яку стверджує сторона. Таку обставину треба доказувати таким чином, аби реалізувати стандарт більшої переконливості, за яким висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається вірогіднішим, ніж протилежний (див. постанови Касаційного господарського суду від 2.10.2018 у справі № 910/18036/17, від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18 (п. 41). Тобто певна обставина не може вважатися доведеною, допоки інша сторона її не спростує (концепція негативного доказу), оскільки за такого підходу принцип змагальності втрачає сенс (див. п. 43 постанови КГС від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18)» [2].

Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 04.12.2019 у справі № 917/1739/17 наголошено, що саме на суд покладено обов'язок надати правову кваліфікацію відносинам сторін, виходячи із фактів, установлених під час розгляду справи, та визначити, яку правову норму необхідно застосувати для вирішення спору [3].

Таким чином, виходячи зі змісту завдання цивільного судочинства, а також із принципу «суд знає закони», вбачаю прийнятною наступну нову модель позовного провадження в цивільному судочинстві, яке характеризується наступними ознаками:

1. Суд розглядає позов відповідно до позовної заяви із доданими до неї доказами, а також матеріалів, поданих третіми особами на стороні позивача, і встановлює наявність чи відсутність підстав для задоволення позовних вимог, виносить заочне рішення без залучення до участі у розгляді справи сторони відповідача;

2. В разі задоволення позову відповідач, не згідний з ухваленим рішенням суду, має право на: 1) вступ у судовий процес з поданням відзиву та доказів до нього, враховуючи всі матеріали, подані позивачем і третіми особами на стороні позивача, і досліджені судом, що призводить до перегляду заочного рішення; 2) подачу заяви на апеляційний перегляд справи в разі порушення матеріальних чи процесуальних норм судом при розгляді справи.

Така модель позовного провадження дасть змогу суду розглядати позови в скорочені строки, для сторін зменшить витрати на оплату професійної правової допомоги, транспортування, зменшить збитки від упущеної вигоди, пов'язаної з відривом від звичних і професійних занять, надасть можливість уникнути чи зменшити понесення моральної шкоди необгрунтовано притягнутого до справи відповідача, та й усіх учасників судової справи.

Окрім того, такий підхід сприятиме виникненню більш зваженого ставлення сторони позивача до обгрунтування поданого позову. Аналогічно і відповідач має подавати свої заперечення у відзиві лише в разі очевидної необгрунтованості позову, а не задля створення видимості активності у судовому процесі.

Враховуючи те, що держава надає безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам, то професійне складення обгрунтованого позову і відзиву є не лише доступним, але й має бути єдино прийнятним для суду, а також актуалізує монополію адвокатури. В однаковій мірі і від суду вимагається професійний розгляд судового спору, для якого в його діяльності першочерговим є не принцип змагальності сторін, а принцип верховенства права. Тільки в такому випадку, коли суд виважено обгрунтовує судові рішення на основі законодавчих приписів, а не керується ступінню активності сторін, судовий процес можна назвати правосуддям.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 25.11.2020).
2. Постанова ВП ВС по справі № 129/1033/13-ц від 18 березня 2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88952196> (дата звернення 07.12.2020).
3. Постанова ВП ВС по справі № 917/1739/17 від 4 грудня 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310237> (дата звернення 07.12.2020).